

UNIDADE 7

A XERACIÓN DOS 50: A poesía.

Denominamos Xeración dos 50 aos autores que comezaron a escribir nos anos 50, colaboraron no xornal “La Noche” de Santiago, presentáronse ás Festas Minervais da Universidade de Santiago ou ben publicaron a partir desta época. É a primeira xeración propiamente dita da posguerra que non viviron directamente a guerra, que estiveron en contacto co grupo Galaxia ou coa xente das xeracións de preguerra (Cabanillas, Otero Pedraio, Carlos Maside, Urbano Lugrís). Na poesía superaron as correntes de preguerra (neotrobadorismo, imaxinismo...) introducindo a temática existencialista con certos toques do surrealismo, polo que se denominou “Escola da Tebra” para despois evolucionar, en contacto coa poesía social, por camiños persoais, enriquecendo a literatura galega.

Na prosa renovaron a narrativa e coñécense co nome de Nova Narrativa Galega, no ensaio abren novos camiños (ensaio económico, político, literario...). O teatro nestes anos foi un exercicio literario que non podía aspirar á representación e que aínda que tivo cultivadores, estas obras foron publicadas e encenadas moitos anos despois, e en moitos casos en América.

A esta xeración tocoulle o labor de actualizar o nacionalismo galego desde unha perspectiva da esquerda: Unión do Pobo Galego (1964) e o Partido Socialista Galego (1963).

Podemos distinguir varios grupos: Primeiramente hai que sinalar as coincidencias entre Manuel María e Uxío Novoneira, coñécense en Lugo e coinciden en Santiago no servizo militar tomando contacto con Ramón Piñeiro e Ramón Otero Pedraio, pero de quen recibirán unha verdadeira influencia será do pintor Carlos Maside quen os informará do nacionalismo de preguerra e do marxismo. Un segundo grupo, baixo o maxisterio de Piñeiro e a figura de Otero Pedraio, estaría formado por Xosé Luís Franco Grande, Xosé Manuel Beiras na oratoria e Méndez Ferrín no estilo literario. Un terceiro grupo no que están, xunto co pintor Raimundo Patiño, Méndez Ferrín, Xosé Fernández Ferreiro, e Bernardino Graña entre outros. Serán os que formen en Madrid o grupo **Brais Pinto**, un grupo formado por mozos, de carácter vangardista e radical tanto desde a perspectiva vital, como estética, como política. Un caso singular é o de Antón Avilés de Taramancos pola súa formación á beira do pintor Urbano Lugrís e pola influencia na súa obra das vivencias no seu exilio en Colombia, o que o levou a conectar á súa volta cos poetas dos 80.

Poesía

MANUEL MARÍA (1929-2004)

Poesía

Foi o primeiro autor novo en escribir despois da guerra. Ten unha primeira fase de poesía existencialista con tons surrealistas propia da Escola da Tebra en *Muiñeiro de brétemas* (1950). A madurez expresiva virá co libro *Terra Cha* (1954) que terá moitas edicións e ao que lle irá engadindo novos poemas. Esta obra ten un espírito similar a *Os Eidos* de Novoneira, en canto que é unha poesía dedicada ás xentes e á terra de nacemento na que o home e a paisaxe forman parte do mesmo cosmos en harmonía, seguindo a mellor tradición galeguista. Preocúpase polo pobo, polos problemas da xente, denuncia a dureza da vida dos labregos e ensalza a vida cotiá dos labregos,

A partir de *Documentos personaes* (1958) inicia a segunda etapa da súa poesía, poesía comprometida coa xente e en contra das inxustizas, conecta coa poesía cívica anterior e coa de Celso Emilio Ferreiro. Esta temática será a predominante na poesía até os 80. Desta etapa destacamos o libro de poesía infantil *Os sonhos na gaiola* (1968), que ofrece unha poesía musical baseada na canción tradicional e que terá moito éxito pois moitos poemas seus serán cantados polos cantautores e grupos dos anos 70 (Suso Vaamonde, María Manuela, Fuxan os Ventos...). Nestes anos publica *Versos pra un país de minifundios* (1969), *Cancións do lusco ó fusco* (1970), *Odas nun tempo de paz e ledicia* (1972). A súa poesía é feita cun estilo directo, con humor e sarcasmo, e incorpora o uso da retransa para denunciar determinados aspectos da realidade, por iso, dándolle a volta, os patróns son bos e amigos dos obreiros, a colonización está ben porque “respectaron o noso xeito de vivir”, os emigrantes vanse porque queren etc. A última etapa abre novos camiños expresivos, escribe poemas intimistas en volumes non sempre editados, recuperando vivencias, lugares e sentimentos do pasado, continúa aínda co discurso comprometido e de defensa de Galiza como nación, e segue a preocupación polos intereses das clases populares. Pertence a esta etapa *A luz resuscitada* (1984). Outras obras súas son : *Compendio de orvallos e incertezas* (1991), *Sonetos á casa de Hortas* (1997). A súa poesía pasou a formar parte do patrimonio cultural do noso país.

Teatro

Aínda que a súa obra foi amplamente levada aos escenarios, o *Auto do taberneiro* (1957), *Auto do mariñeiro* (1961) e o *Auto do labrego* (1961) entre outras obras pertencentes á súa primeira etapa, concíbense como un teatro culto, máis para ler que para ser representado, pois foi escrito nun momento en que as representacións teatrais en galego eran case

imposíbeis. Escribe teatro porque entende que é unha ferramenta de concienciación social, e por iso participa nos concursos e atende os encargos de teatro infantil e para títeres que lle encomendan, por exemplo, para o guiñol a obra *Barriga verde* (1968). Ten unha obra dramática extensa, destaca a *Farsa de Bululú*, premio Abrente en 1973, publicada posteriormente nun volume xunto con *Unha vez foi o trebón* e *A lúa vai encoberta* (1992). En *Abril de lume e ferro* (1989) trata o levantamento de 1846.

Tamén ten contribuído á narrativa e ao ensaio con diversas publicacións en xornais e revistas.

UXÍO NOVONEYRA (1930-1999)

A súa amizade con Manuel María e a relación que iniciara durante a súa estada en Santiago con Ramón Piñeiro, Otero Pedraio e sobre todo co pintor Carlos Maside, quen influirá moito en todos eles, vai determinar a súa traxectoria literaria. En Madrid, onde traballa para os medios audiovisuais entra en contacto co grupo Brais Pinto (Méndez Ferrín, Bernardino Graña, Raimundo Patiño...).

A súa obra poética que non é moi extensa, está centrada e ambientada na súa terra de orixe, O Courel. Publica *Os eidos* (1955), obra que revisa e amplía en *Os eidos 2* (1974), e entrega no ano 1981 co nome de *Os eidos (libro do Courel)*. É unha poesía cunha linguaxe sintética e esencial, onde todo está en función da harmonía do home coa paisaxe. O home está no centro da paisaxe e entrégase á reflexión sobre a vida e a morte. Esta relación coa terra serve para expresar por tanto a preocupación existencial do home no cosmos e manifestar que o poeta é capaz de identificarse coa terra, nunha dimensión místico-panteísta, seguindo a tradición literaria galega que parte das cantigas de amigo, da relixiosidade popular, pasando por Otero Pedraio e conectada, ao mesmo tempo, coa tradición oriental (chinesa e xaponesa) dos haikús.

Os recursos expresivos empregados por Novoneyra son tomados da literatura popular (rimas, repeticións...) ou da culta, xa que tamén utiliza recursos expresivos vangardistas como o fonosimbolismo (aliteracións vocálicas con funcións simbólicas diferentes, uso de puntos suspensivos, silencios...). Nos seus *Poemas caligráficos* (1979) ensaia coa tipografía, a escrita fonética, o trazo caligráfico. A expresión pode estar concentrada nun só verso: “Chove pra que eu soñe...”

Como os outros poetas da súa xeración ten unha preocupación social que aparecerá en poemas de grande plasticidade e modernidade. “Viet Nam canto” (1969) e “Letanía de Galicia” (1970) son dúas composicións que aparecerán no libro solidario *Do Courel a Compostela* (1986). Nun poema do ano 57 xa ten consciencia da súa xeración e do futuro de Galiza:

“GALICIA será a miña xeneración quen te salve?
Irei un día do Courel a Compostela por terra libradas?

Non a forza do noso amor non pode ser inutile!

No libro, *Muller pra lonxe* (1986) aparece recollida a súa poesía amorosa e erótica.

XOSÉ LUÍS MÉNDEZ FERRÍN (1938)

Nomeado representante da literatura galega para o Premio Nobel pola **Asociación de Escritores en Lingua Galega**, é un dos escritores máis influentes tanto na poesía, como na narrativa e mesmo como estudoso da poesía galega contemporánea no seu estudo *De Pondal a Novoneyra* (1984).

Principia a súa obra poética con *Voce na néboa* (1957), un poemario de corte existencialista e con pouso surrealista inscrito na coñecida **Escola da Tebra**, que mostra a potente imaxinación creativa do autor; o uso de topónimos estraños xa está aquí presente. En 1972 publica *Antoloxía popular* co pseudónimo de Heriberto Bens no cal inicia a temática social e política. En 1980 aparecerá *Poesía enteira de Heriberto Bens*, con prólogo do propio Ferrín, unha obra que se pode incluír na poesía social-realista mais, a diferenza desta, é moito máis elaborada e domina nela un ton elexíaco que lembra a poesía dos poetas exiliados (Luís Seoane e sobre todo a Lorenzo Varela). Fai unha recreación de heroes galegos da modernidade, de Alexandre Bóveda e Manuel Ponte, e do pasado medieval, Roi Xordo, entre outros.

En 1976 publica *Con pólvora e magnolias*, libro emblemático do paso da poesía social-realista a unha poesía de maior rigor formal e no que xoga a intertextualidade coa propia literatura galega e outras literaturas, sobre todo do movemento *beat* americano. Abre novos camiños temáticos que serán recorrentes nas xeracións seguintes: a evocación nostálgica con presenza do culturalismo, e o tema do erotismo. Non abandona, porén, a poesía comprometida coa causa revolucionaria internacionalista e de liberación nacional dos pobos oprimidos. O seguinte libro *O fin dun canto* (1982) é unha continuación formal e temática do libro anterior. En 1992 sae á luz *Erótica*, onde profundiza nun dos temas que xa tratara antes, agora desde unha posición máis lúdica e alegre. En *Estirpe* (1994) o poeta volve á poesía combativa e elexíaca seguindo a liña de Pondal, pero cunha lingua e un estilo seu inconfundíbel.

Como dramaturgo tivo moito éxito aos inicios dos anos oitenta a súa obra *Celtas sen filtro*, representada polo grupo **Artello** de Vigo, en 1983. Como narrador estudarémolo dentro da chamada Nova Narrativa galega.

BERNARDINO GRAÑA (1932)

Participou con Méndez Ferrín na creación do grupo **Brais Pinto** e é considerado tamén un dos autores máis vangardistas desta xeración. A súa admiración polos pintores máis innovadores do panorama galego (Raimundo Patiño sobre todo) e internacional (Polloc, Tobey...) refléxase na súa obra. Comezou como poeta existencialista en *Poema do home que quixo vivir* (1959), pero será no seguinte libro *Profecía do mar* (1966) onde se descobre o grande poeta de vitalidade exultante. A vida dos mariñeiros de Cangas, seus paisanos, é evocada dunha maneira desbordante, o mar no que se integra a través dunha linguaxe chea de termos mariñeiros e cunhas metáforas visionarias de grande plasticidade é o protagonista deste poemario. Utiliza unha métrica moi elaborada na que sobresaie o hendecasilabo branco. Nos seguintes libros manifesta unha preocupación social como os outros compañeiros de xeración. No libro *Se o noso amor e os peixes Sar arriba andasen* (1981) fai unha homenaxe a outros poetas, do que destaca o sirventés aos poetas medievais galegos e provenzais, e ás outras artes, por exemplo no poema dedicado ao músico Emilio Cao. Un dos temas que vai ser frecuente nos libros sucesivos é a preocupación ecolóxica e a denuncia da inharmonía dos homes que non saben amar verdadeiramente e que son corrompidos polo poder, os cartos e o uso irracional dos recursos naturais. Case toda a súa poesía completa está recollida en *Ardentía* (1995). Poeta que se sentiu moitas veces incomprendido pola sociedade na que vivía, fixo unha importante contribución ao teatro galego que estaba nacente a partir dos certames de teatro Abrente de Ribadavia *Os burros non comen ouro* (1978), entre outras, así como á prosa infantil *O gaiteiro e o rato Pérez* (1994) e á narrativa.

ANTÓN AVILÉS DE TARAMANCOS (1935-1992)

Poeta en galego desde a adolescencia, aos dezaseis anos deixa impresionado a Otero Pedraio cun poema épico dedicado a un mariño noiés da época dos descubrimentos. Estudou náutica na Coruña, onde coñece a Raimundo Patiño e Johán Casal e entra en contacto con xente da súa xeración, mais será o seu amigo Urbano Lugrís, o pintor surrealista, quen máis vai influír nel e de quen tomará prestado o pseudónimo Ulises Fingal. Os seus primeiros libros *As moradias do vento* (1955) e sobre todo *A frauta e o garamelo* (1959) xa nos mostran un poeta vitalista, de grande dominio formal, e de grande amor e comunicación coa natureza.

En 1961 marcha a Colombia e crearase en torno seu unha lenda de aventureiro e explorador. Apenas escribe nestes anos, nos *Poemas de ausencia*, escritos entre 1963 e 1969, está presente a saudade por Galiza e aparece o mito de Ulises que será recorrente na súa obra posterior; como Ulises volta á terra despois de vinte anos de ausencia. Instalado en Noia crearase o mito de poeta taberneiro ao abrir a “Tasca Típica”. No libro *O tempo no espello* (1982) aparece recollida toda a súa obra até ese momento. A saudade que tiña por Galiza vaina sentir agora pola outra patria súa, Colombia, á que vai dedicar un libro de poemas singular no panorama da poesía galega, *Cantos caucanos* (1985) obra de grande forza emotiva e na que abundan os americanismos.

En 1989 aparece o seu libro máis celebrado, *As torres no ar*. Utilizando metros e versos diversos toca en tres apartados os temas fundamentais da súa poesía: a unión coa terra e a cultura popular, o mar como símbolo de liberdade e creatividade e o amor como fonte de beleza e emoción vital. Seguindo esta liña está o seu derradeiro libro, *Última fuxida a Harar* (1992), póstumo, no que se enfrenta con valentía a unha morte certa e con alento épico-mítico reflexiona sobre a historia de Galiza e móstranos con lucidez a posibilidade dun futuro prometedor para o país.

Avilés non só é un dos mellores poetas da súa xeración, senón que é un dos grandes poetas da literatura galega. En prosa, aparte dos relatos épicos e autobiográficos de *Nova crónica das Indias* (1989) recolléronse os seus artigos xornalísticos en *Obra viva* (1992).

Escolma

1.

TERRA CHÁ

A Terra Chá somentes é:
un povo aquí, outro acolá,
mil arbres, monte raso,
un ceio chumbo e tráxico
no que andan as aves a voar.
O resto é soedá.

Manuel María: *A terra Chá* (1955).

2.

O CARRO

Non canta na Cha ninguén.
Por eso o meu carro canta;
Canta o seu eixo tan ben

que a sebardade me espanta.

Non hai canto tan fermoso:
fino como un asubío.
Anque é, ás vegadas, saudoso,
faise, no ar, rechouchío.

O meu carro é cerna dura:
sábese carballo e freixo.
¡Que fermosa a súa feitura!
¡Que lixeireza a do eixo!

As cousas vanse aledando
por onde o meu carro pasa.
¡Carrétame herba pró gando!
¡Traime a colleita pra casa!

Manuel María: *A terra Chá* (1955).

3.

BANDO

Prohíbese, por orde da Alcaldía,
que medren porque si
as rosas do xardín municipal.
Dende agora as pombas teñen
que pedir licencia pra voar.
Prohíbese á lúa
andar ceiba de noite polo ceo.
A lúa é unha tola que anda espida
dando mal exemplo ás nenas castas
i ós fillos de familia.
Pagarán trabucos os poetas.
Prohíbese soñar de 10 a 11.
Prohíbese tamén derramar bágoas.
Pódese chorar tan só cando hai sequía
pra que non fiquen baldeiros os pantanos.
Un só se pode emocionar
os Xoves e Domingos
cando toca
a Banda do Concello no quiosco.
Están fora de Lei
as estrelas, a Primaveira,
as froles i os paxaros.
Dáse este bando en tal e cual
pra que se cumpra
de orde do Alcalde.
Firmado e rubricado.

Manuel María: *Documentos personaes* (1958).

4.

GALICIA

GALICIA docemente
está ollando o mar:
ten vales e montañas
e terras para labrar!

Ten portos, mariñeiros,
ciudades e labregos
cargados de traballos,
cargados de trafegos!

Galicia é unha nai
velliña, soñadora:
na voz da gaita rise,
na voz da gaita chora!

Galicia é o que vemos:
a terra, o mar, o vento ...
Pero hai outra Galicia
que vai no sentimento!

Galicia somos nós:
a xente e máis a fala.
Se buscas a Galicia
en ti tes que atopala!

Manuel María: *Os soños na gaiola* (1968).

5.

ODA Á GUERRA

A guerra é a salvación da Humanidade,
fai avanzar a Ciencia, desenrola
o povo, crea industrias importantes
e potentes, fai florecer a Economía
dun xeito case milagroso, asegura
a paz, é construtiva, sirve
de inspiración aos cantos épicos,
fabrica herois inmortais e lexendarios.
Na guerra un pode demostrar o seu
valor e o seu valer, gañar ascensos,
acadar condecoracións moi apreciadas,
brillantes e honrosísimas. En tempo
de guerra todo é progreso, ledicia

e mais fartura. Misís, tanques,
fusís, pistolas, metralletas,
escuadras, cañóns aéreos e antiaéreos,
bombas atómicas, de mao e de napal
erguen unha música doce e harmoniosa
que a xente escoita compracida
e enlevada. Todos van á morte
moi felices, os feridos teñen nos beizos
a flor dun sorriso. Non se derrama
sangue, aí, iso non! Os campos
bombardeados e incendiados
seméllanse aos xardíns e ás máxicas
fogueiras do San Xohán.
Os homes esquécense de odiar
e aprenden a amarse de verdade.

Manuel María : *Odes nun tempo de paz e de alegría* (1972).

6.

Idioma meu, humilde, nórdio, popular,
labrego, suburbial e mariñeiro
que fas avergoñar
ó burgués, ó señorito e ó tendeiro:
levas sangue do povo
e raigañas escuras
que anuncian un día novo
sen mágoas nen tristuras.
Idioma proscrito,
asoballado,
soterrado,
refugado,
negado
como a pobreza e o delito,
fala do emigrante e do maldito:
soio resoas nos lares
das xentes populares.
Ti tes que rexurdir puro,
poderoso, enteiro
pra erguer o noso futuro
de povo absoluto e verdadeiro!

Manuel María: *Cantos rodados pra aliados e colonizados* (1976).

7.

AO REGATO DO CEPELO

O pequeno e humilde regato do Cepelo,
que nace e morre na minha própria tribo,

tem a subtil fragilidade dum salouco,
a delicada levidade mágica dum chío
e pasa, como umha cançom de amor,
roçando e agarimando a terra lene,
pura, estremecida e alertada.
A incrível levidade da súa água
fai-se fiel espelho para levar consigo
a minha imagem: única eternidade
que a piedade dos deuses me concede.

Manuel María: *A luz ressuscitada* (1983).

8.
COUREL dos tesos cumes que ollan de lonxe!
Eiquí síntese ben o pouco que é un home...

Uxío Novoneyra: *Os eidos* (1952).

9.

AUGAS Brancas da Rogueira!
Bouzas pechas d'uces e xestas!
Abrairas teixos faias xardois e reboleiras!

Outo bosco calado!
Fontiñas do corzo!
Carrozos picafondo!
Non hai outro templo máis vasto
nin outro credo
que este silencio...

Uxío Novoneyra: *Os eidos* (1952).

10.

El vein os cordeiros fiar os cordallos!
Acabáronse os traballos.
Viñeron as neves. Veo a chuvia i o vento
pre quen non pode estar drento.

Eu no meu
cada un no seu
teña pan teña leña
teña herba pros bois
e despois
veña o que veña:
É o prego
do labrego.

Cebalos cochos matalos

salalos i afumalos.
Ir derretendo na grasa...
Ir achegando na brasa...
Sempre hai que facer na casa.

Uxío Novoneyra: Os eidos (1952)

11.

A Branca-Petra do Courel

No bicarelo do bico do brelo
canta o paxariño.
No mesmiño
bicarelo do bico do brelo.

Uxío Novoneyra: Os eidos (1952)

12.

VENDO i ouvindo o río
vaise o tempo sin sentilo.

Naz'a auga su as abairas
entr'as penas sombrizas
roxe e baixa
de pincheira en pincheira
e corre entretecida...

/

ESTA auga da presa
son eu ou é ela?

Uxío Novoneyra: Os eidos (1952)

13.

CANTA a fontiña
canta a fontela
i anque a canción é dela
ten unha cousa miña
pola que podo entendela

Uxío Novoneyra: *Os eidos 2* (1974).

14.

LETANÍA DE GALICIA

GALICIA digo eu / ún di	GALICIA
GALICIA decimos todos	GALICIA
hastra os que calan din	GALICIA

e saben

sabemos

GALICIA da door chora *á forza*
GALICIA da tristura triste *á forza*
GALICIA do silencio calada *á forza*
GALICIA da fame emigrante *á forza*
GALICIA vendada cega *á forza*
GALICIA tapeada xorda *á forza*
GALICIA atrelada queda *á forza*

libre pra servir *libre pra servir*
libre pra non ser *libre pra non ser*
libre pra morrer *libre pra morrer*
libre pra fuxir *libre pra fuxir*

GALICIA labrega *GALICIA nosa*
GALICIA mariñeira *GALICIA nosa*
GALICIA obreira *GALICIA nosa*

GALICIA irmandiña
GALICIA viva ainda

recóllote da TERRA *estás mui fonda*
recóllote do PUEBLO *estás n'íl toda*
recóllote da HISTORIA *estás borrosa*

recóllote i érgote no verbo enteiro
no verbo verdadeiro que fala o pueblo
recóllote pros novos que vein con forza
pros que inda non marcou a malla d'argola
pros que saben que ti podes ser outra cousa
pros que saben que o home pode ser outra cousa

sabemos que ti podes ser outra cousa
sabemos que o home pode ser outra cousa

Uxío Novoneyra: “Letanía de Galicia” (1968).

15.

Terra de proseguir e non dar nada,
despaciosa Galicia que nos levas
acochados en ti! Lento veneno
que pon nos ollos unha cousa verde!
Língua que me enche a boca enteiramente
e coma un río interno me asolaga.
Quero decir teu nome e digo apenas
xente de terra, homes lentamente
un por un devecendo e sendo nada.
Galicia coma un río que se estiña,

terra de esmorecer, patria do vento!
Quero decir teu nome e digo dorna
valeira, mergullada dorna negra,
grande arado sen bois, feira sen xente,
noite que ven, enorme noite fría ...

Quixera alzar meu canto coma un puño
e pór na miña voz teu nome ergueito
pero non hai ninguén para escoitarme.

Xosé Luís Méndez Ferrín: *Poesía enteira de Heriberto Bens* (1980)

16.

PRA ALEXANDRO BÓVEDA, ASASINADO

Cando a pupila, derradeira imaxe,
refrexou, xa sen lume, aquil piñeiro
e ti ficaches, Bóveda, senlleiro
testemuña pra sempre diste aldraxe.

Cando che percutiu no peito a torta
ira descarregada por Hespaña,
coidaron os verdugos que fazaña
era deixar en ti a Galicia morta.

Pro esquenceron teu sangue sobre a terra,
ista esperanza que en nosoutros corre,
e non tollerón a verdá que berra.

Baixo a lívida luz que nos aterra,
sobre ista teima que xa nunca morre
Galicia hase de erguer en pe de guerra.

Xosé Luís Méndez Ferrín: *Poesía enteira de Heriberto Bens* (1980)

17.

“Sirventés pola destrución de Occitania”

III

-Irmáns amantísimos na ortodoxia francófona,
Bonaparte é Deus?

- Si padre.

Xohana de Arco é Deus?

- Si padre.

O Despotismo Ilustrado é Deus?

-Si padre.

Hai entón tres Deuses?
-Non padre, son tres gorrias francesas distintas
e unha sóia República Unha e Indivisíbel verdadeira.
(Xacobíns,
tecnócratas,
comunistas de palleiro,
neo-rexionalistas,
qué agardades
pra recolle-la palabra de ferro de CHÉ
e fundirvos co pobo de Occitania?).

Xosé Luís Méndez Ferrín: *Poesía enteira de Heriberto Bens* (1980).

18.

Veleiqué a man alongada na
direución do tempo e os ollos reptando como
un río que escorre en folgados
anuncios da final derrota no
mar e veleiqué a man concentrada de
sempre, cerciorando a condición imposible
de cada cousa e veleiqué os ollos que
capaces serían de pór punto final á
direución do tempo e declaro formalmente que
cada intento de achega-la man -veleiqué
a man alongada cara ti e vós- afoga nas
toldadas augas dos vencidos meus
ollos, á espera dunha poboación máis fera
e leda e veleiqué o remate do
vivir, tantos e tantos anos retrasado.

Xosé Luís Méndez Ferrín : *Con pólvora e magnolias* (1976).

19.

Confucio atravesouse antre os dentes de Mao
e dixo con Heráclito, meu señor: "asín pasan
tódalas cousas". Locen os alciprestes naquel
serán das mil frores compostelanas de nadal.
Súpeto, o vento virou, e trouxo ese ondear de nubes cegas
encol de Serra de Outes, por acaso.
Quero pór á final da miña historia
-con paquebotes, luces fuxidías-
un longo Confucio contemplando o devalar do Novo
Neira polos Caneiros de noutrora.

O conxunto dos lúcidos meus mestres
me vulgue, unha vez que os febrentos despoxos
señan entregues á terra. Señan eles xenerosos:
seipan que eu tiña horror do tránsito do tempo,

que amor era espanto do tempo non detido
e que lle fun fiel aos decorridos
da iauga confuciana, irrepertible,
coma o can de palleiro é fiel ao amo.

Xosé Luís Méndez Ferrín : *Con pólvora e magnolias* (1976).

20.

RECLAMO A LIBERTADE PRÓ MEU POBO

Na memoria de Xosé Ramón Reboiras Noia

No vento de mazán que se desfraga
nos cons e pedregullo solar
de cabo de Home e Punta do Cabalo de Fora
reclamo a libertade pró meu pobo.

No meniño que dorme
no edredón dos teus ollos
reclamo a libertade pró meu pobo.

Nas vellas mans agrarias,
nas loias amorosas dos estíos
reclamo a libertade pró meu pobo.

Nos bicos acedísimos e tenros
dos meus fillos inmensos
reclamo a libertade pró meu pobo.

Nos sangues artesáns que teño ardendo
en cada dedo meu;
nos finos labradores que aparecen agora no papel
levando chapeos pardos, panos de seda e zocas remontadas
reclamo a libertade pró meu pobo.

(...)

Nos emigrados, nos perdidos, nos presos, nos esplotados,
nos que contemplan o devalar das augas
sen fin, nos que confían no meu partido (tuba de despertar
ou camiño que nunca se desanda),
nos que combaten e han de se-lo lóstrego
achaiador, neles poño a miña língoa e descanso os meus ollos
e reclamo a libertade pró meu pobo.
e reclamo a libertade pró meu pobo.

Xosé Luís Méndez Ferrín : *Con pólvora e magnolias* (1976).

21.

Oda aos mariñeiros de Cangas

Bernardino Graña

22.

En Padrón os alumnos do Instituto
imaxínanme alegre docto e pulcro
e axiña han de saber que o catedrático
este animal fonético-semántico
soubo si prepararche á hora da cea
peixe e patacas con cebola e allo
mais sabendo de epítetos e léxicos
nunca soubo decirche en xustas verbas
como o tes no teu pelo engaiolado
e han saber que o recordo é a pizarra
onde escribe despois de vir das clases
borra escribe e repite e non ve claro
outra vez raña o pelo que lle queda
fuma bebe pon lume a un pau de sándalo
e atopa así algún cheiro femenino
mais non sabe atopar no dicionario
a palabra ou sintagma con que anceia
reterte na súa casa todo o ano.

Pon o reló prás oito. Mañá cedo
vai a Padrón explica enche o encerado
de cousa vouga Ovidio o Ars Amandi
Juan de la Cruz o Cántico.

O malo é ó volver cando se sobe
os cinco pisos banzo a banzo e se abre
a porta e non estás e a casa o mundo
son vougo enteiro sen amor nen cántico.

Bernardino Graña: *Se o noso amor e os peixes* (1980).

23

Sobre unha noite -16 nov 77- ó pé do Sar
co Emilio Cao concertado a cair
fina chuvia de cítara e de arpa.

Subiras deica os anxos do gran pórtico
da catedral do campo das estrelas
fixérase coa cítara de pedra
pra logo te encarnares de harmonía
no tempo das histerias e chatarras
co lene mar cordame e crencha de ondas
mil fadas a descer gaivotas brancas

ó pé do río Sar escoando un río
que é teu chover do empíreo e noso acento
perdido nos barullos de millóns de máquinas.

E agora as nais aprenderán de novo
a abanar ós seus nenos cos romances
dos cegos que os camiños nos sinalan
i escoitaremos fontes chuvia e vento
como atopar a sempiterna voz da terra
cos ollos semipechos de nostalxia.

Ai canta Emilio Cao amigo ai canta.

Bernardino Graña: *Se o noso amor e os peixes* (1980)

24.

Hoxe amiga quero soñarte núa,
núa como un cristal na escuridade.
É primavera en Noia, e a noite
será unha longa mina de diamantes.

Ando lonxe e senlleiro triste e lonxe,
como unha besta acoitelada brúo
e arrepíanse os Andes ó meu paso.

Camponesa de Cáqueza, ferida
quixera verte hoxe nos meus brazos
eivada como un anxo en rebeldía,
entón sería o meu amor a furna
da túa fronte aterecida e pálida.
E sería o meu nome a túa patria.

É primavera en Noia e ando lonxe
ermo na miña dor diante da noite:
montañesa dos Andes con que gozo
apreto a túa man estraña e única.

Antón Avilés de Taramancos: *Os poemas da ausencia* (1963-69).

25.

CHACHAHUÍ

Ter unha casa en Chachahuí sobre do cume
do Cúndur-Cúndur que os incas bautizaron
polas grandes aves míticas. Ter unha casa en Chachahuí
e ver no fondo do precipicio o Putumaio
brincar como un regueiro pequeniño.

Ter unha casa en Chachahuí
e escoitar á noitiña o zunido dos vagalumes,
dos cocuios, o canto do turpial
e o miar estremecedor do puma negro.

Ter unha casa en Chachahuí,
esquecerse do tempo, estar ao pé dun deus antigo
amigo do sol.

Ter unha casa en Chachahuí.

Abaixo, no camiño de Ipiales, na estrada do Ecuador,
brillan as flores ventureiras.
Pero as estrelas son máis grandes.

Ter unha casa en Chachahuí.

Antón Avilés de Taramancos: *Cantos caucanos* (1985).

26.

Avoa, nai anterga ensumida na terra,
cando mastigo o pan estou bicando
o teu sangue imortal apodrecido,
o froito do teu corpo semeado: a tua saiva
que através dos séculos renasce.
Doce esterco da vida! Bebo a auga
do cano dos teus ósos cando bebo.
Aniñada nos eidos teces a inconsútil firmeza
do adival que me guía e asegura: Ariadna.
É a tua man a que revive o lume,
pomba escura do tempo na lareira.
De ti provén a áscua e o fermento do canto,
a sillaria na que me sinto forte, o arco
do costelar que afondas, as raíces
mineráis que sustentan
do xerme do teu colo, a miña vida.

Antón Avilés de Taramancos: *As torres no ar* (1989).

27.

Na outra banda do mar construen o navio:
o martelar dos calafates resoa na mañá, e non saben
que están a construír a torre de cristal da miña infancia.
Non saben que cada peza, cada caderna maxistral
é unha peza do meu ser. Non saben
que no interior da quilla está a médula mesma
da miña espiña dorsal; que no galipote a quencer
está o perfume máxico da vida.

Que cando no remate ergan a vela, e a enxárcia
tremole vagarosamente no ar
será o meu corazón quen sinta o vento,
será o meu corazón.

Antón Avilés de Taramancos: *As torres no ar* (1989).

28.

Anxo da noite, cazador no escuro
que vés flamíxero a me expulsar do souto:
o varal está listo, a andália posta,
o corazón afeito ao longo exílio.

O mundo que eu criei foi só de sombras,
soños foron os froitos, as vendimas,
e só o amor brillou, brillou acaso
tamén o lar da pátria sempre aceso
que me mantén o sangue enaltecido.

Mais a palabra, si, foi sempre viva,
foi espada e arado e cotovia,
lanza de señardá, ai meu amigo,
derrota e singradura. O artificio
é o que me leva agora a este desterro:
quero volver á simples moradia
que un dia fixen no dintel do vento,
á terra de labor, xa feito cinza
para pular na saiva, e ter de novo
os paxaros na man ... Ese outro tempo!

Antón Avilés de Taramancos: *Última fuxida a Harar* (1992).

29.

Meu capitán, é hora, é hora
de limpar os fanais, os astrolábios,
de abrir as caixas de ébano,
de polir bronces, de airear
as bandeiriñas do pañol e ver
esas chamas no ar de proa e popa.

É hora de prender lume na tarde!

Ter outra vez aquela hora intensa
na que era o ceo unha fogueira viva
e estaba o corazón aloumiñado
por ese instante único.

A onde se van as horas luminosas?

Só ten o corazón un cofre intacto
onde se gardan como postais vellas
esas felicidades de outro tempo
e o proer das feridas que nos deron.

É hora, capitán, collamos rumbo
de cara ao tempo que ficou no olvido,
ese espello de brétemas que ás veces
se ilumina no fondo da memoria
e fai brillar en lampos unha tarde
que nunca volverá. Pero está viva.

Antón Avilés de Taramancos: *Última fuxida a Harar* (1992).

Obradoiro

1.- A paisaxe da terra Chá é protagonista nesta composición, que elementos destaca desta? Que papel xoga o home? Sinala os rasgos formais do poema, fíxate no verso, a rima e os recursos que emprega. Quere o poeta ser sinxelo ou busca a complicación formal?

2.- Este poema está no apartado chamada “A terra i o labradío”. Outras partes da *Terra Chá* son “prados”, “os animás”, “as albres”, “as cousas”... Cales son os obxectivos poéticos do autor nesta obra? Cal é o elemento enxalzado da nosa cultura tradicional neste poema? Identifica a voz poética, quen fala. Escoita este poema no disco de Fuxan os ventos (1977).

3.- Este poema imita un bando municipal; este procedemento resúltanos novidoso e estraño na poesía xa que non é habitual tomar termos prestados da linguaxe administrativa. Que efecto produce? Sinala as expresións típicas dos bandos. Cal é a protesta de fondo que se fai? É un poema social?

4.- O autor nunha “Carta ós nenos” que presenta este libro, di que “...*lembra a súa lonxana infancia labrega. Desas lembranzas foron nacendo os versos que siguen. Os versos que este homilde autor botou de menos cando el era neno.*” Había literatura infantil en galego cando el era neno? Cales son os recursos formais que utiliza o poeta para lograr a musicalidade nesta composición? Fíxate sobre todo nos distintos tipos de paralelismos que emprega.

5.- Manuel María recorre á retranca para facernos comprender mellor a mensaxe do poema. Que nos dá a entender neste caso? Nesta escolma temos algún outro poema que use este recurso? Que che parece que o poeta lle dea a volta ao discurso? Consideras que está mentindo? Recolle nun listado os argumentos esgrimidos a favor da guerra e coméntaos. Telos escoitado algunha outra vez?

6.- Formalmente, este poema utiliza o verso libre, mais utiliza a rima? O tema da composición é o idioma. Que valor lle dá o poeta ao noso idioma?

7.- Con este poema o poeta retorna a espazos e sentimentos íntimos. Cal é o espazo, e como condiciona este a reflexión sobre a súa propia vida?

8.-Comenta como o poeta consegue nesta composición expresar o esencial, por que usa a exclamación? O contacto coa natureza é a clave para reflexionar sobre a condición humana, cal é a reflexión que fai?

9.- Que topónimo concreto aparece? Con que elementos da paisaxe dialoga o poeta? Que reflexión final se fai? Repara no tratamento que se fai da paisaxe e compárao coa tradición paisaxística anterior.

10.- Que labores agrícolas se relacionan neste poema?

11.- Que tipo de aliteracións se dan neste poema? Con que finalidade?

12.- Comenta cal é o papel do home na natureza segundo este poema.

13.- O contacto coa natureza é a clave para que o ser humano acade a plenitude. Que elemento da paisaxe é vivenciado intimamente neste poema?

14.- Este poema visivo expresa unha mensaxe política, que reclama? Cre que pode haber algún cambio? Con que finalidade utiliza os recursos tipográficos? Por que emprega os distintos tipos de letra, as maiúsculas, as minúsculas, os espazos en branco, as reiteracións...? Son versos dirixidos á propia terra, mais interésase nalgún momento pola humanidade en xeral?

15.- Hai neste poema unha vontade transformadora da sociedade, que aspecto da sociedade galega é criticado neste poema? É esta unha poesía social? Galiza é identificada con “Terra de proseguir e non dar nada”, “Lento veneno”, “río que se estiña”, “terra de esmorecer, patria do vento!”

“dorna valeira”, “grande arado sen bois, feira sen xente”. Interpreta estas imaxes.

16.- Temos unha composición formalmente conservadora, en ton elexíaco dedicada a un heroe do nacionalismo. A súa morte, coidaron os seus verdugos, ía deixar a “Galicia morta”. Hai esperanza no poema?

17.- *Sirventés pola destrución de Occitania* (1975) é unha obra que logo se incluíría en *Poesía enteira de Heriberto Bens* (1980) entre outras elexías nacionais.. Esta terceira parte é unha parodia do catecismo católico. Quen son os “irmáns amantísimos da ortodoxia francófona” aos que se dirixen as preguntas? A que dous tipos de represión se refire con estas palabras? Que mitos son identificados con Deus e que representan? Ironiza o poeta coa definición que fixera Franco do Estado español durante a ditadura? Unha vez que se acaba o catecismo fai un chamado, a quen? Que modelo de revolución propón e con que revolución se compara?

18.- O poeta contempla o paso do tempo que o conduce á morte, mais á vez expresa a súa esperanza no futuro para traballar pola liberación nacional. Está ofrecendo a súa man, Que representa a man? E o río? En que momento interpela o lector? No estilo, sinala os recursos empregados (as recorrencias, os encabalgamentos, as aliteracións).

19.- Como e quen espera que o xulguen á súa morte? Sinala os referentes culturais do poema, e distingue as referencias a escritores galegos, a lugares, as alusións a políticos e filósofos.

20.- Este poema, que fecha o libro, é unha tentativa de levar a loita nacionalista a todos os sectores da sociedade, facela popular. Sinala neste fragmento os sectores da sociedade que aparecen mencionados. Os poetas deben comprometerse e participar no proceso de liberación nacional, de que modo o deben facer? Entendendo que Ferrín asume o seu compromiso social e político, de que maneira inflúe *Con pólvora e magnolias* no momento en que se publica, nos poetas do seu tempo?

21.- pero será no seguinte libro *Profecía do mar* (1966) onde se descobre o grande poeta de vitalidade exultante. A vida dos mariñeiros de Cangas, seus paisanos, é evocada dunha maneira desbordante, o mar no que se integra a través dunha linguaxe chea de termos mariñeiros e cunhas metáforas visionarias de grande plasticidade é o protagonista deste poemario.

22.- Que dúas facetas da vida do profesor son sinaladas no poema. Que considera fundamental para a vida? Comenta o tipo de verso empregado.

23.- A que se refire a “cítara de pedra” do “gran pórtico” da “catedral do campo das estrelas”? O ruído da sociedade actual está contraposto á música e á harmonía representada nos romances de cego e nos sons da natureza. Como se manifesta esta contradición no poema? Que presinte o poeta para o futuro a través da música de Emilio Cao. Busca información sobre este músico galego.

24.- A saudade é expresada neste poema nun ton confesional, nunha mensaxe dirixida a unha camponesa. Identifica os espazos aludidos no poema e explica o sentimento da saudade en relación con estes. O disco de Rodrigo Romaní: *Cantos Caucanos* (2003) é unha homenaxe ao poeta Avilés de Taramancos, nel podes encontrar este poema musicado.

25.- As vivencias do autor en Colombia están presentes neste poema. Sinala as referencias a cidades, ríos e montañas. Repara no léxico pouco habitual que se emprega e comenta o efecto que produce na composición.

26.- Este poema dedicado á avoa preséntaa como a nai identificada coa terra e orixe de todo. A avoa é o principio da vida e dela procede a realidade campesiña que rodea o poeta e que forma parte inseparábel do seu ser. Sinala as imaxes coas que é representada e identificada a figura da avoa.

27.- A construción do navío é posta en paralelo coa construción do propio eu, na infancia do autor. É unha lembranza da súa nenez? Que elementos biográficos están presentes no poema? Indaga na biografía do autor.

28.- Este libro, póstumo, foi escrito polo autor durante a súa doenza. Explica o significado da figura do “cazador” e do “desterro”. Cal é o desexo do poeta, a onde quere volver? Que datos da historia persoal do poeta se deixan entrever no poema?

29.- O mar está presente neste poema. Sinala o léxico mariñeiro. O mar tamén é o tema preferido dos cadros do pintor Urbano Lugrís. Busca na obra deste pintor algún cadro que poida ser identificado con este poema.